

Oordeel, mening, geloof: een conceptuele geschiedenis

Maria van der Schaar

20 maart 2018

de term 'belief' is ambiguë:

- oordelen / *iudicium* (ja / nee kwestie; gronden spelen een rol)
- overtuiging / *persuasio* (kent graden; gevoel)
- mening / *opinio* (tegenover kennis);
- geloof (in) / *fides* (religieus; vertrouwen)

Augustijnse traditie:

[Religieus] geloof is instemming (*assensio*).

Instemming behoort tot de [vrije] wil.

Dus, geloof behoort tot de [vrije] wil.

Compelle intrare

Descartes: oordelen is een (vrije)wilsakt; we kunnen ons onthouden van oordelen.

John Locke (1690):

‘belief’, ‘judgment’, ‘assent’, ‘opinion’, ‘faith’

- act of judgement: geen act van de wil (geen vrijheid);
- being convinced (mental state): graden;
- having an opinion: feilbaar (tegenover kennis);
- faith (OED 14^e eeuw: ‘belief’ → ‘faith’)

2 argumenten voor religieuze tolerantie (1690)

I. Geloof is een vorm van oordelen.

Oordelen is niet onderworpen aan de wil.

Dwang van de staat vindt plaats via de wil.

Dus, de staat kan een burger niet dwingen om iets te geloven.

II. Geloof is een vorm van oordelen.

Oordelen is feilbaar.

De magistraat kan zich in zijn geloof vergissen.

Dus, de magistraat heeft niet het recht de burger te dwingen in geloofszaken.

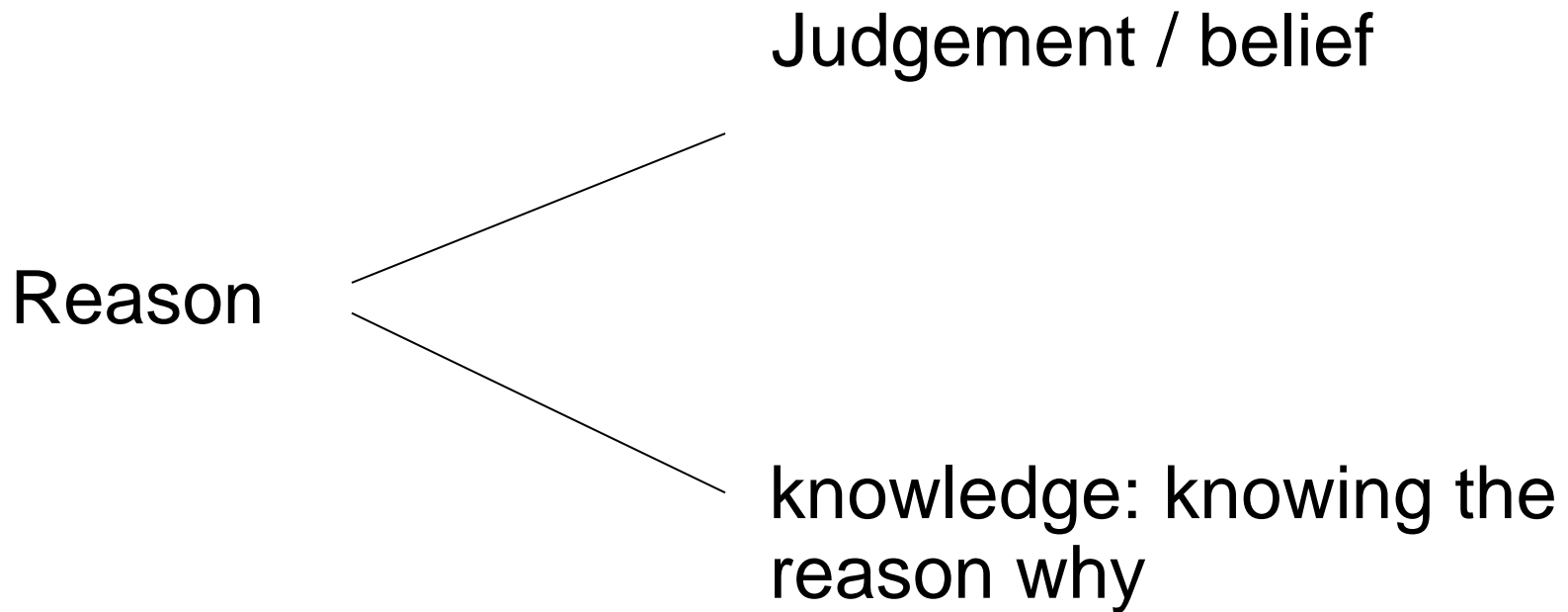
John Locke: oordeel en rede

Cruciaal bij oordelen is dat gronden voor en tegen worden gewogen.

Door geloof als een vorm van oordelen te zien, kan de rede een rol spelen bij de vorming van het geloof.

Natuurwetenschap is niet een vorm van kennis (we weten niet waarom), maar van oordelen (feilbaar; wegen van gronden).

Locke

Hume zet een streep door het
gemeenschappelijke 'reason'.

David Hume (1739 / 1748)

- ‘judgement’ → ‘belief’: een idee met force / met een gevoel (sentiment);
- overtuiging: kent graden;
- mening: tegenover kennis;
- *belief*: geloven in het bestaan van iets / animal faith (vertrouwen dat de toekomst op het verleden zal lijken).

2 lijnen

Kennistheorie: de term ‘belief’ staat centraal.

Logica: vervanging van ‘oordeel’ door ‘propositie’.

Belief in de moderne kennistheorie

Kennis is een speciaal geval van *true belief*.

Problemen:

1. ‘belief’ als primitieve term, maar de term is ambigue;

2. Wat moeten we toevoegen?

Justification geeft problemen met Gettier cases;

Warranted leidt tot een psychologisme: als je kenvermogens maar goed werken.

3. Plato’s *Theaetetus*:

Is kennis wel een geval van mening (*doxa*)?

Is *logos* wel te begrijpen als ‘justification’?

kennis als weten *dat* vs. kennis als begrijpen (het bewijs kunnen geven / begrijpen wat iets is).

Meer problemen met de moderne kennistheorie:

Knowledge attributions ‘John knows that S’: onder welke voorwaarden is deze zin waar? Wat is het voor iemand anders om iets te weten?

Kennis als mental state (vorm van belief) vs. de kenact (oordeelsact)

Oordeel in de geschiedenis van de logica

- *La Logique ou l'Art de Penser* (Port Royal, 1662)
- Psychologisme debat:
 - Frege / Husserl vs. de psychologische logica: onderscheid oordeelsakt / inhoud
 - Frege vs. Wittgenstein: het oordeel speelt wel / geen rol in de logica.
- Grondslagen discussie in de wiskunde:
 - Frege vs. Hilbert: het axioma

Wittgenstein vs. Frege

Tr. 4.442

‘Frege’s “Urteilsstrich” “ \vdash ” ist logisch ganz bedeutungslos; er zeigt bei Frege nur an, dass diese Autoren die so bezeichneten Sätze für wahr halten.’

Jourdain, 15.1.1914: ‘... whether you now regard assertion (\vdash) as merely psychological ...’

Frege’s antwoord: nee, de bewerende kracht is wezenlijk voor de logica.

Het oordeelsstreepje

Het oordeelsstreepje: het verticale deel van \vdash , dat voorafgaat aan ieder axioma en ieder theorema.

Het is een teken dat de schrijver waarheid toekent aan de oordeelsinhoud (Bs. § 2):

‘Mit diesem Urteilsstriche nun schliesse ich einen Satz ab, ...; und den Inhalt des so abgeschlossenen Satzes gehaupte ich mit demselben Zeichen als wahr.’ (Frege 1896, KS, 232)

Waarom is het oordeelsstreepje voor Frege’s logica zo belangrijk?

De logische wetten zijn wetten van het waar zijn: wetten die de waarheidsrelaties tussen proposities beschrijven, bijv. $p \rightarrow (q \rightarrow p)$.

Voor Frege is dit niet een abstract schema. In feite staat er bij Frege: voor alle p en q geldt dat als p waar is, dat dan ook $q \rightarrow p$ waar is.

Om te laten zien dat dit een waarheid is, gebruikt Frege het oordeelsstreepje.

Meine grundlegenden logischen Einsichten

[1915], *NS*, 272:

“ ... während “wahr” eigentlich nur einen missglückten Versuch macht, auf [das Wesen der] Logik hinzuweisen, indem das, warauf es eigentlich dabei ankommt, gar nicht in dem Worte “wahr” liegt, sondern in der behauptenden Kraft, mit der der Satz ausgesprochen wird.”

Om uit te drukken dat een uitspraak waar is, kunnen we niet simpel 'is waar' toevoegen aan de zin.

Immers, zet je 'Als' ervoor, dan heb je niets beweerd.

Frege zegt: het woordje 'waar' is niet in staat om het wezen van de logica te vatten; alleen de beweerende kracht kan dat.

En het oordeelsstreepje is een teken dat de schrijver waarheid toekent aan de oordeelsinhoud / de zin uit met beweerende kracht.

Zonder het streepje kan Frege niet aangeven dat de inhoud een wet uitdrukt:

Het maakt duidelijk dat er 2 aspecten zijn aan het oordeel:

1. de oordeelsinhoud (de propositie);
2. de beweerende kracht.

Het oordeelsstreepje

is een teken dat de schrijver het oordeel geveld heeft.

Hoe voorkomt Frege het psychologisme?

Door een onderscheid te maken tussen een:

- logische notie: 1^e persoonswaarheidsclaim;
- psychologische notie: het voorwaarhouden door anderen: mental state / belief.

Het logische systeem is wel feilbaar, maar psychologische noties spelen geen rol.

Frege's antwoord aan Wittgenstein

Wenn ich etwas als wahr behauptete, will ich nicht von mir sprechen, von einem Vorgange in meiner Seele. Und um es zu verstehen, braucht man nicht zu wissen, wer es behauptet. (brief aan Jourdain, WB, 126/7)

Axioma's: Hilbert vs. Frege

Hilbert: Een axioma drukt geen kennis uit:

‘sobald ich ein Axiom gesetzt habe, ist es vorhanden und “wahr” ’ (Brief aan Frege, 29.12.1899): als de willekeurig gestelde axioma's elkaar maar niet tegenspreken. Het oordeel speelt hier geen rol.

Frege: Een definitie van het cijfer ‘4’, als in $3 + 1 =_{df} 4$ is inderdaad willekeurig.

De corresponderende zin $3 + 1 = 4$ is een lege waarheid; drukt geen kennis uit; en het is geen axioma.

Een axioma zoals $\vdash p \rightarrow \neg \neg p$ bevat echter wel kennis.

Maar, als iemand vraagt ‘Hoe weet je dat?’ kunnen we niet een ander oordeel als grond (*Erkenntnisgrund vs. Realgrund*) geven.

Logische axioma's: Wanneer ben ik gerechtigd waarheid toe te kennen aan de inhoud?

weil die Wahrheit eines logischen [Grund]Gesetzes unmittelbar aus ihm selbst,
aus dem Sinne seines Ausdrucks einleuchtet (Frege 1923, 50)

Ik ben gerechtigd om het oordeel te vellen dat $p \rightarrow \neg \neg p$,
precies wanneer de waarheid van deze wet voor mij onmiddellijk (niet via een
ander oordeel) inzichtelijk is.

Deze inzichtelijkheid kan ik niet meedelen en ontsnapt daarmee niet alleen aan
de knowledge attribution-analyse, maar ook aan logica als speech act
theory.

Er zijn geen openbare gronden die ik kan aanvoeren als iemand mij vraagt 'Hoe
weet je dat?'

Frege kan hier de lezer alleen helpen met verhelderingszinnen:

uitleggen wat de functies \rightarrow en \neg zijn; en hij moet een beroep doen op 'ein
entgegenkommendes erratendes Verständnis' (WB, 63).

Deze verhelderingszinnen zijn geen onderdeel van het logische systeem.

Hier moet iedereen voor zichzelf zien of de waarheid van de propositie voor hem onmiddellijk inzichtelijk is. Alleen dan ben je gerechtigd de propositie als axioma te gebruiken.

Frege's *Begriffsschrift* is geen leerboek; ieder axioma en iedere afleidingsregel moet je inzichtelijk maken om de logische wetten te mogen gebruiken.

Some things cannot be taught by telling, zoals Miles Burnyeat het zegt.

Belang van het oordeel in de filosofie

Speech act theory: via de notie bewering kan het oordeelsbegrip opnieuw geïntroduceerd worden.

In de 1. kennistheorie, 2. semantiek en 3. logica komt de notie grond centraal te staan.

1. Kennis: iemand kan antwoord geven op de vraag ‘Hoe weet je dat?’ kennis als gegrond oordeel.

2. De betekenis van een zin begrijpen:

[Weten onder welke voorwaarden hij waar is.]

Weten onder welke voorwaarden ik gerechtigd ben de zin met bewerende kracht uit te spreken.

3. Premissen zijn beweringen (geen abstracte proposities) / dialogische logica.

Wat is een grond? *Erkenntnisgrund* vs. *Realgrund*.

Conclusie: bewering / oordeel spelen een centrale rol in de filosofie:

bewering / oordeel: waarheid en grond